

Биљана Гојковић

ВЕЛИКИ КНЕЗ

Copyright © Биљана Гојковић 2019

Translation copyright © 2019 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

ВЕЛИКИ КНЕЗ

Прво поглавље

НЕРЕТЉАНСКИ ГУСАРИ

Пролећа 916. године од Христовог рођења једрењак, који је све време пловио отвореним морем, почео је да се приближава југоисточном крају острва Мљета. Чувши узвике заповедника брода и опазивши да њихово пловило скреће ка копну, папин посланик Мадалберт се попео на палубу, где су га дочекали свежи морски ваздух и крештање галебова. Пред њим се указало шумовито, наизглед пусто острво, а у даљини мање острво Јакљан, иза ког га је чекао један од циљева његовог путовања, град Стон. С олакшањем је захвалио Богу што су срећно прошли крај скупине острва озлоглашене земље Паганије, чувене по својим гусарима.

„Још смо у њиховим водама, преузвишени“, опоменуо га је заповедник брода. „Ово острво је најјужнија тачка њихове области. Бићемо сигурни тек кад прођемо између острва Олипа и Јакљана и упловимо у стонски залив.“

„Али кад нас до сада нису напали...“, понадао се Мадалберт, а онда се са стрепњом загледао у каменити врх острва иза ког се пружало густо растиње.

Много је слушао о тој чудној државици која се протезала од реке Цетине до реке Неретве на копну, и од острва Брача до острва Мљета на мору. Једнако острвска колико и копнена, малена, а опет независна, временсна, а опет дивља, упркос свом важном положају, остала је недодирљива и неистражена за остатак света јер је својим гусарима уливала страх свим суседима и морепловцима. Од свих српских држава на јадранској обали, једина је успела да очува своју самосталност, а што је најгоре, и своју стару паганску веру. Додуше, пре пола столећа, бранећи јадранску обалу од Арабљана, ромејски цар Василије Македонац успео је да јој наметне своју власт, а десетак година касније и покрсти њене прваке, али када је нешто касније умро, житељи Паганије повратили су своју самосталност, а странци који су долазили у додир с њима тврдили су да се они још држе обичаја старе вере и да се већина народа никада није ни крстила.

Присетивши се свих прича о њиховим нападима због којих је пловидба Јадранским морем постала ноћна мора, Мадалберт је помислио да би им пре опростио што су пагани него што су гусари. Чак су и Млечани зазирали од њих, па су им плаћали данак за слободан пролаз својих бродова. Још се препричавало како су 840. године поразили млетачког дужда Пјетра Традоника и четири године касније, пошто су стигли до саме Венеције, опљачкали оближњи град Каорле; како су 870. године заробили посланике ромејског

епископа који су се враћали са црквеног сабора у Константинопољу и како су 887. године поразили дужда Пјетра Кандијана, који је погинуо у боју с њима.

„Свака пловидба доноси опасност од буре и гусара“, неспретно га је утешио заповедник брода. „Не нападају увек. Ја се до сада нисам сусрео с њима.“

Намрштивши се, Мадалберт је помислио да му ова посета Стону уопште није била потребна. Већ се састао са хрватско-далматинским кнезом Томиславом, најмоћнијим владаром на источној обали Јадрана и сплитским надбискупом Јованом, чија се јурисдикција протезала све до Котора. Могао је да настави отвореним морем до Валоне, где би копненим путем продужио ка бугарској престоници Преславу. Али папа Јован Десети је захтевао да посети захумског кнеза Михајла Вишевића, који је већ више пута слао писма у Рим с молбом за помоћ. Свети отац је сматрао да треба изаћи у сусрет свим тим словенским владарима да би се приволели да за свог врховног црквеног поглавара признају њега, а не патријарха у Константинопољу.

Из истог разлога је пре пола столећа, за време владавине севернодалматинског кнеза Домагоја, који се опирао врховној власти цара у Константинопољу, папа Никола Први створио Нинску бискупију у залеђу Задра, која је мимо сплитског надбискупа признавала папу уместо патријарха. Али приликом своје посете нинском бискупу, Гргуру, Мадалберт се згрозио када је чуо да се црквена служба обавља на домаћем варварском језику и из књига писаних на Методијевој глагољници. Узалуд је просведовао против тог обичаја. Иако потчињен папи, бискуп Гргур се ватрено

залагао да се и у његовој бискупији, као у бискупијама сплитског надбискупа Јована, потчињеног патријарху, служи на језику самих верника.

Тада су Мадалберта из мисли тргли повици морнара на палуби. Погледао је с леве стране брода према острву Мљету. Најпре је опазио да плове крај омање увале обрубљене високом каменитом обалом, а онда је угледао како из њеног врха, између две високе камених хриди, као кроз какве вратнице, израња дугачко, уско и плитко пловило с огромним црним једром, а за њим још једно, па још једно.

„Гусарске кондуре!“, дрекнуо је заповедник брода, па издао наређење својим стрелцима да напну лукове.

Мадалберт се широм отворених очију упиљио у те необичне чуњиће питајући се како могу наудити његовом великом једрењаку, али онда је опазио да се та мала пловила приближавају невероватном брзином. Схватио је да је његова грдосија сувише масивна и спора да би утекла, а није опремљена за борбу као ратни бродови. Па ипак, и даље не верујући да те орахове љуске могу наудити његовој пловећој кули, остао је зурећи на палуби све док га заповедник брода није замолио да сиђе у потпалубље.

Приближивши се једрењаку ван домета стрела, посада прве гусарске кондуре је олабавила једро и сачекала да друге две кондуре скрену ка западу и пређу на другу страну великог брода, а онда су двадесеторица чланова њене посаде дограбила весла и снажно замахнула, а петорица су дочепала велике црне штилове с исликаним белим једрењацима које су спојили пред својим телима, заштитивши и себе и веслаче од

стрела. Мала брза лађа појурила је напред као да ће се кљуном забити у бок пловеће грдосије пред собом.

Подељена на обе стране брода, посада једрењака је покушала да стрелама отера нападаче, али је већина стрела завршила загодена у штитове, а остатак је нестао у мору. Три лађице успешно су опколиле велики једрењак као вукови огромног медведа. С њихових палуба су долетеле чакље које су се закачиле за бокове једрењака као вучји очњаци у медвеђе месо. И пре но што је посада великог једрењака дошла себи, невероватном брзином се верући уз гвоздени ланац чакљи, гомила гусара ускочила је на њихову палубу.

Вичући из све снаге, сав црвен у лицу, заповедник брода је наредио да их одбијају стрелама и мачевима. Погођени гусари су уз крике попадали у воду, али то није спречило остале да нагрну на палубу претварајући је у кржаву позорницу. Из укрштених мачева севале су варнице, а из посечених људи запрштала је крв. Разлегла се заглушујућа бука у којој су били измешани звекет челика, тресак, урлање и јауци рањених. Многи из посаде нападнутог једрењака потражили су спас у мору.

Доле у потпалубљу Мадалберт, његов писар, преводилац и собар прекинули су своју молитву и начуљили уши. До малопре их је реметио тресак с палубе да су имали утисак да ће они горе сви пропасти у потпалубље, а сада им је уши испунила тишина. Убрзо су зачули повике, а затим и звук корака у самом потпалубљу. Повици смешани од непознатих гласова на туђем језику и гласова стражара пред вратима измешали су се са звуцима борбе. Неколико пута их је тргао удар у

њихова врата. Уплашено су се прибили у кут. Дрхтећи, наставили су да послушкују.

У једном тренутку им се учинило да се борба пред вратима завршила, а онда су поново зачули непознате гласове и кораке који тумарају наоколо, а затим тресак, ломљаву и звекет. Мадалберт је помислио да то гусари претражују потпалубље у потрази за пленом. Тада их је тргло грубо померање ручке на њиховим вратима, а онда и страховита лупа. Сва четворица су се још више прибила у кут као да су хтели да се смање, стопе, нестану. Лупњава је прешла у заглушујући тресак. Наједном, врата су попустила и унутра је утрчала група гусара чија су им се сунцем опаљена лица учинила као лица самих ђавола.

Угледавши их, гусари су разменили неколико реченица на свом језику пропративши их смехом, а онда су тројица пошла ка њима, а тројица су почела да претражују одају. Мадалберт је с очајањем помислио да ће наћи шкриње са скупоценим предметима и златницима које му је папа дао да подмири трошкове пута и дарује и поткупи словенске владаре. Тада га је један од гусара грубо зграбио за мишицу и с осталима изгурао напоље из одаје у ходник, где су их дочекала посечена тела стражара и још гусара који тумарају по потпалубљу. Мадалберт је зацвилео да је он само бедни слуга Божји, али вероватно не разумејући латински језик, а можда и не марећи за његове молбе, гусари су га заједно с осталима потерали уз дрвене ступенице на палубу.

Тек на њој их је дочекао прави ужас. Најпре им је мирис крви запекао ноздрве, а онда, пошто су дошли

себи, угледали су страشان приказ, гомилу људских тела која леже у локвама крви и која гусари бацају у море. Мадалберт је приметио да су неки од њих још живи. Уплашеним погледом осмотрио је палубу. Међу мртвима је угледао и заповедника брода, а онда је са стране опазио око тридесетак преживелих морнара како само у доњим гаћама и руку везаних конопима клече са страхом у очима док неколико гусара кружи око њих с исуканим мачевима и секирама.

Тада му је пажњу привукао његов писар, који је сав жут у лицу почео да повраћа. Тргао га је један од гусара, који га је догурао до онижег вижљастог младића, тамне разбарушене косе, и тако тамнопутог лица да су му се његове очи боје маслине учиниле неподношљиво светле као мачје у мраку. Схватио је да стоји пред вођом тих разбојника. Иако свестан да му то неће много помоћи, ипак се на грчком представио као посланик папе Јована Десетог који је вољан да помогне Србима у очувању њихове независности од Грка. Гусари су најпре размењали погледе међу собом, а онда су започели разговор на свом језику, њему познатом, али неразумљивом. Пажљиво се загледао у њихова лица покушавајући да докучи о чему говоре. Најзад му се вођа гусара обратио на језику који је мешавина грчког и латинског, а који је био у употреби код помораца који су крстарили Средоземним морем.

„Сви сте ви исти. Тај твој папа нуди помоћ против Грка да би наметнуо свој јарам. Али као што видиш, нама не треба помоћ.“

Тада су на палубу изашла тројица гусара исцере-них крезубих лица, двојица носећи велику шкрињу,

а трећи малу, које су затим спустили пред свог вођу и отворили. Из велике шкриње су засјали златни и сребрни накит, украсно посуђе и други предмети, а из мале златници.

„Уосталом, он нам већ пружа помоћ шаљући своје једрењаке пуне плена и робља“, први пут се насмејао вођа гусара, због чега се Мадалберту учинио још млађи, па чак и допадљив. „За тебе ћемо добити добар откуп, а за остале доста златника на пијаци робова. То ће нас добро наоружати и дуго хранити. Ми не примамо ни мито, ни милостињу, већ одузимамо оно што нам треба.“

Видевши да је свако даље убеђивање узалудно, Мадалберт је одустао и препустио се судбини која га је снашла. По наређењу је скинуо златни ланац с крстом и прстен украшен рубинима, а затим и одећу од скупocene тканине. Оставши само у доњој кошуљи, придружио се осталим заробљеницима.

Убрзо је вођа озлоглашених гусара викнуо наредбу на свом језику и половина његове посаде се спустила ужаним лествама на своје мале брзе кондуре, а друга половина преузела је управљање заузетим једрењаком. Пошто су они у кондурама веслима одгурнули лешеве који су плутали по води, при томе из ње извукавши своје рањенике, кренули су за једрењаком који је заобишао врх острва Мљета и запловио Мљетским каналом који се пружао између острва и Стонског рта. Утучено скренувши поглед удесно на пуста острвца Јакљан и Олип, а онда мало даље у брдо на чијој су се падини уздизали бедеми и куле града Стона, Мадалберту је дошло да заплаче. Пред самим циљем допао је

шака ових разбојника. Уместо да се сада гости у двору захумског кнеза, он је разодевен и везан клечао на крвавој палуби и пловио у непознатом правцу.

„Куда нас воде?“, тихо је запитао свог преводиоца кога му је уступио кнез Томислав да би се лакше снашао у њиховим странама и споразумео с овдашњим живљем.

„У своју јазбину, преузвишени“, одвратио је млади мршуљави преводилац који се након школовања у Сплиту запослио као један од писара кнеза Томислава. „Ако се не варам, онај што си разговарао с њим је чувени Славомир Кркар, а ови разбојници најокорелији гусари у крају. Воде нас на своје острво Коркиру или, како га они зову, Кркар, које лежи северозападно од Мљета, уз сам врх Стонског рта.“

„А Стонски рт припада захумском кнезу?“, запитао је Мадалберт.

„Ако се надаш његовој помоћи, преузвишени, узалуд се надаш. Ове некрсти су му преотеле део рта и потопиле и заплениле већину бродова.“

Убрзо, с једне стране заклоњен острвом Мљетом, а с друге Стонским ртом, мрачни канал још више се замрачио јер је сунце почело да клизи ка западу. Клечећи само у доњој кошуљи, Мадалберт је осетио хладноћу и бол у ногама. Покушао је да седне, али му је један од гусара прислонио бодаж под грло. Убрзо је осетио да су му колена мокра. Опазио је да клечи у некаквој барици, а онда установио да се његов сироти плашљиви писар помокрио од страха.

Таман му се учинило да пловидба дуж острва Мљета траје већ предуго кад је једрењак најзад изашао из мрачног канала. С леве стране му је пукао поглед на

као крв црвено сунце које је урањало у море. У даљини је угледао мало грчко острво Ластово, а испред себе шумовиту обалу већег острва Корчуле. Закључио је да је то легло ових разбојника, острво Коркира. Иако је то било гусарско гнездо, одахнуо је што ће ускоро стати ногама на чврсто тло.

Сунце је већ заронило у море још увек бојећи небо крвавоцрвеном бојом када је једрењак прошао крај неколико малих острва с обе стране. Мадалберт је помислио да није ни чудо што је та област легло гусара. Тако разуђена обала, пуна острва, полуострва, грена и стена погодних за скривање и препаде прави је рај за морске разбојнике.

Упловивши у још један, много ужи канал, који је раздвајао острво Корчулу од Стонског рта, и на чијој обали је угледао пуста насеља, скренули су ка острву и пространом пристаништу у ком је било усидрено неколико сличних бродова, кондура с двадесет весала и сагена са четрдесет весала. Северно од њега на малом кружном полуострву Мадалберт је угледао дрвеним бедемом опасно насеље с густо збијеним дрвеним кућама. У средишту насеља уздизао се високи дрвени стуб на чијем су врху са све четири стране били изрезбарени ликови неког старца, вероватно овдашњег паганског бога.

Пошто су се велики брод и кондуре усидрили, гусари су уз урлање и ударање потерали заробљенике преко бродског моста на дрвени док, а онда их у колони један по један спровели до неке дрвене приземне зграде налик на стају или спремиште. Ту су их угурали, затворили и поставили стражу пред вратима.

Осећајући устајао и смрдљив ваздух, Мадалберт се осврнуо око себе и опазио да просторија нема прозора и да светлост допире из отвора за дим на крову. Сем нешто прљаве сламе по поду, једног бурета пуног воде и једне повеће канте, није угледао ништа друго. Дуго је остао да стоји и посматра како се битком и напорним клечањем исцрпљени морнари бацају на прљав под. Неколико њих гурало се око бурета с очигледно устајалом водом, јер је један од њих пљунуо и опсовао. Други је пришао канти и будући везаних руку, с муком је петљао око својих гаћа, а онда се с олакшањем на лицу помокрио у њу.

Згађени Мадалберт ускоро је опазио да у просторији постаје све мрачније. Његов собар, који је голом руком очистио део пода и прикупио што чистију сламу, позвао га је да седне. Невољно га је послушао тек тад осетивши не само бол у ногама већ и на рукама како од ужета које му се урезало у кожу, тако и од грубог стискања и удараца њихових тамничара. Почео је у себи да се моли да откуп за њега стигне што пре, али се онда запитао ко ће га откупити.

„Од кога ће тражити откуп за мене?“, запитао је свог преводиоца.

„Или од мог господара или од захумског кнеза, преузвишени. Немају од кога другог.“

„А шта ако ме они не откупе?“

Преводилац је слегнуо раменима. Мадалберт се очајно загледао у обресе осталих заробљеника. Опазивши да једни мирно седе, а други леже, и зачувши да једни тихо разговарају међу собом, а други већ хрчу, задивио се њиховој хладнокрвности. Те ноћи, мучен

празним стомаком, пуном бешиком и страхом, дуго је остао будан зурећи у мрак пред собом.

*

Ујутро га је пробудила дрека тројице гусара с исуканим мачевима. Још бунован, помислио је да ће их све поклати, а онда је опазио да иду од једног до другог заробљеника као да врше одабир. Оног кога одаберу, један од њих би ударио мачем по рамену, или ногама, а друга двојица би га подигла и гурнула према вратима. Дошавши до њега и његових људи, гусар који врши одабир мачем је показао на њега, а друга двојица су га грубо подигла с тла. Мадалберт се осврнуо према својој тројници пратилаца. Као да га је разумео, гусар који је вршио одабир загледао се у њих. Одмеривши старог собара, мршуљавог преводиоца и уплашеног писара, презриво је махнуо мачем према њима, те су их друга двојица гусара још грубље осовила на ноге.

Изашавши из зграде, њих петнаест одабраних поново су се обрели у пристаништу, где су угледали вођу гусара и његову посаду како припремају своје мале бродове за пловидбу. Гусари, који су их извели, потерали су их дрвеним доком и готово поубацивали по петорицу у једну кондуру. Мадалберт се са својом пратњом обрео у кондури на чијој је палуби опазио своје две шкриње. Пошто су га с осталима сместили на крму, гусари су заузели места крај весала, и то по десеторица са сваке стране.

Славомир Кркар наскочио је на прамац и викнуо. Све три кондуре су се отисле плутајући унатрашке.

Напустивши пристаниште, гусари су снажно завеслали уназад, а онда окренули бродове према северу. Неколико гусара, који нису били за веслима, развили су велика црна једра и плитка лагана пловила су готово полетела изнад таласа. Мадалберт је још једном бацио поглед према заплећеном једрењаку који је мировао у пристаништу, а онда, опазивши да опловљавају мало насеље смештено на истуреном кружном полуострву, са занимањем се изблиза загледао у њега. Од високе палисаде није разабрао ништа, сем врха високог дрвеног стуба с изрезбареним лицима. Стигавши до самог шпица полуострвцета, кондуре су продужиле према западу још неко време пловећи Корчуланским каналом, чије су обале биле под густом шумом, с ретким кућама и још ређим насељима.

„Знаш ли куда нас воде?“, запитао је Мадалберт свог преводиоца.

„Претпостављам у Острог код жупана“, одвратио је преводилац, па видевши упитни израз на посланиковом лицу, појаснио. „Држава Арента или, како је многи зову Паганија, а њени житељи Неретљанска кнежевина, има своје владаре, преузвишени, једног кнеза и двојицу жупана. Кнез Дружак Макарски обитава у Макару. То је преко пута острва Брача. Жупан Људислав Расточки обитава у Острогу преко пута острва Хвара. Његово је до реке Неретве и у залеђу до иза језера Расток, а покоравају му се кркарски и мљетски житељи, рачунајући ту и гусаре. А жупан Продан Даленски или Имотски обитава у Имоти и држи већину залеђа с Дувањским пољем све до реке Цетине.“

„Значи, ови разбојници гусаре с њиховим благословом.“

„И не само с благословом већ и уз њихово учешће. Додуше, причају да кнез Дружак тобоже не подржава гусарске походе својих земљака и наводно настоји да их искорени, али јасно је да затвара очи пред Људиславовим снабдевањем и заштитом тих гусара. Ови му узвраћају тако што деле плен с њим, пола жупану, пола њима. Верујем да нешто од тога заврши и у Дружаковој благајни.“

„А одакле је овај њихов вођа?“, зурећи у Славомира запитао је Мадалберт. „Не изгледа ми као да је из ових крајева. Овде је народ углавном белопут и светлокос, а он је црн као Арапин.“

„Колико знам, рођен је на Коркири, али кроз њу су ти протрчали разни иноплеменици, па чак и Арапи.“

Најзад прошавши место где је канал најужи, бродице су изашле из њега и запловиле уз обалу Стонског рта. Обишавши га, кренуле су ка истоку пловећи у близини обале острва Хвара, право ка копну на чијој се обали уздизало насеље Острог.

Приближивши се, Мадалберт је опазио да је насеље развучено у пространој ували окруженој високим и стрмим обронцима планинског масива Биоково. Испрва се зачудио када није угледао бедеме, а онда на брду изнад насеља спази камено утврђење, те закључи да се ту налази седиште жупана и склониште житеља у случају напада. Убрзо су се лађице примакле песковитој обали и упловиле у мало истурено пристаниште с још сличних лађица, где их је дочекала гомила житеља која је изашла да поздрави своје храниоце и браниоце.

Вешто искочивши из кондуре на док, Славомир Кркар се нашао окружен мештанима и њиховом

раздраганом галамом. За то време његови гусари су искрцали заробљенике, а тројица су понела шкриње с пленом. Угледавши разодевене и везане сужње, житељи су се окупили и око њих, једни се смејући, а други зурећи у њих као да су стока или предмети за продају. Најзад, једва се пробивши кроз гужву, Славомир Кркар повео је колону од петнаест заробљеника и исто толико гусара натоварених пленом кроз скромно рибарско насеље. И ту су их на улицицама, пред својим кућама и на прозорима дочекали радознали житељи, а неки од њих, углавном мусава и босонога дечурлија, пошли су за колоном. Мадалберт је приметио да у насељу нема ниједне цркве, али је зато на главном тргу угледао укрут поређане дрвене изрезбарене стубове с ликовима паганских богова. Опазио је да сви имају дугачке бркове и браде, као и шлемове на главама, али један у рукама држи мртвачку главу, други муњу, трећи рог, четврти класје... И ту је угледао кип паганског бога са четири лица.

Изашавши из насеља, кренули су добро утабаним путем узбрдо према четвороугаоном утврђењу са четири куле у угловима. За нешто мање од пола часа стигли су на зараван пред југозападним бедемом и прошавши кроз улазне вратнице, обрели се у пространом дворишту опасаном низом дрвених здања и испуњеном упосленим житељима. Упутили су се ка највећој и најлепшој згради зиданој од балвана украшених црвеним и плавим шарама и с високим сламнатим кровом. Прошавши кроз такође ишарана велика двокрилна врата, ушли су у пространу одају с изрезбареним и ишараним стубовима, зидовима

украшеним исликаним штитовима и животињским роговима и гредама подупретом високом таваницом.

Дуж бочних зидова на клупама су угледали све саме дугокосе, бркате и брадате мушкарце, а право испред себе на великој, такође ишараној и крзном прекривеној столици, жупана Људислава Расточког, средовечног, крупног и подгојеног човека одевеног у јеленску кожу и са златним ланцем око врата. Са својом жутом густом косом и брадом, као и округлим руменим лицем с меснатим носем Мадалберта је подсетио на изрезбарене ликове паганских богова које је видео у насељу. Угледавши десно и лево од жупана тројицу младића врло налик њему и један другом као јаје јајету, закључио је да су му то синови.

„Добро ми дошао, Славо“, с осмехом на лицу, скочивши са своје столице, жупан се раздрагано и срдачно изгрлио с вођом гусара. „Видим да си имао добру ловину.“

„Боље те нашао, жупане“, и даље озбиљног израза лица одвратио је Славомир. „Јуче смо их заскочили пред Стоном. А ово је твој део ловине. Петнаест робова и ово...“

Славомир се осврнуо према тројици гусара са шкрињама, који су затим пришли, спустили свој терет и отворили поклопце. Мадалберт је приметио да су обе шкриње до пола испражњене, али да је његов накит остао. Жупанове очи широм су се раствориле и зацаклиле. Већина његових људи на клупама је поустајала и пришла да би боље видела садржај шкриња.

„Брод смо задржали за себе, а теби смо довели посланика оног хришћанина у Риму“, изустио је

Славомир, а један од његових људи је погурао Мадалберта напред. „За њега ћеш добити добар откуп.“

Жупан Људислав Расточки се са занимањем загледао у Мадалберта, који је поцрвенео од стида и осећаја понижења. Стајао је само у доњој кошуљи, и то прљавој и подераној, и везаних руку пред тим разбојницима који су дрско зурили у њега.

„Питај га шта је тражио у нашим водама“, Славомиру се обратио жупан.

„Ја сам посланик његове светости папе Јована Десетог“, пошто му је Славомир превео жупанове речи, одвратио је Мадалберт. „Дошао сам да ширим реч Божју међу вама паганима и да вам понудим заштиту његове светости.“

„Заштиту? Од кога?“, избечио се жупан насмејавши своје људе. „Зар ти ми делујемо као неки којима је потребна заштита? Пре бих рекао да је теби и осталима који плове овуда потребна заштита од нас. А што се тиче тог вашег Бога, ми смо се већ наслушали његових речи. Мој деда и отац су били крштени. А и мене су као малог потопили у Неретви.“

„Али сте, упркос томе, и даље незнабошци који се клањају дрвеним киповима“, на тренутак заборавивши свој јадни положај, плануо је Мадалберт.

„А зар се хришћани исто не клањају кипу свог Бога прикаченом за дрвени крст?“, одвратио је жупан подигавши из шкриње Мадалбертов златни ланац с крстом. „Видиш, моји се људи више воле клањати боговима који су снажни и моћни него Богу кога су људи распели на крст. Кад није помогао себи, како ће помоћи другима?“

„Видим да вас онај цар коњушар и његови грчки свештеници нису добро подучили и да вам је потребна подука из Рима“, јетко је приметио Мадалберт.

„Ако мислиш на цара Василија, он нам је макар послао своје свештенике да нас убеђују, а овде народ још памти ваше фрушке* свештенике који су с оне стране реке Цетине спалили сваког ко се одбио крстити“, љутито је одвратио жупан. „Али још ми ниси одговорио који је прави разлог твог доласка овамо. Знамо да си био код оног изрода Томислава и да си се запутио оном издајнику Љутићу.“

„Захумски кнез је родом из Љутића, српског племе-на с Горње Неретве“, видевши збуњеност на Мадалбертовом лицу, појаснио му је његов преводилац.

„Као посланик његове светости имам право да посећујем припаднике Христове цркве“, одговорио је Мадалберт.

„А шта на то вели његова светост у Цариграду? Колико знам, онај поп у Стону слуша попа у Сплиту, а овај опет слуша врховног попа у Цариграду. Шта си им понудио у замену за то да за свог црквеног поглавара признају твог папу?“, запитао је жупан, па пошто му Мадалберт није одговорио, наставио је: „Да погађам? Краљевске круне и независност од ромејске царевине. Само ми није јасно, како ћеш им обезбедити независност.“

На ове речи Мадалберт је само оборио поглед.

„Вероватно си чуо да ми тражимо добар откуп за угледне људе као што си ти“, продужио је жупан. „То

* Франачке. (Прим. ур.)

је истина. Али није истина да смо обични разбојници којима је стало само до злата. Већина житеља бави се риболовом, сточарством и узгојем маслина, али тиме се баве и ови преко Цетине, као и Захумљани, Травуњани, Дукљани и Ромеји, тако да је наша роба само за наше потребе. Могли бисмо се бавити поморском трговином, али је она сва у рукама Млечана и Ромеја. Из тога произлази да нам је гусарење једини уносни посао. Али више од злата ценимо своју слободу. Дакле, ја сам спреман да добар откуп мењам за обавештење које ће бити од користи мом отачаству.“

„Признајем да сам овде као заступник његове светости поводом спора око црквене јурисдикције“, најзад је проговорио Мадалберт. „По старој подели на Западно и Источно римско царство, сплитска надбискупија потпада под Рим, али надбискуп Јован се упорно држи Константинопоља. И то је све. Немам никакво обавештење које би те занимало.“

„А шта велиш да заувек останеш овде и, како си рекао, шириш Божју реч међу нама паганима?“, лукаво се осмехнуо жупан. „Тиме би учинио велику услугу и својој вери и свом крилу цркве. Можда би те једног дана прогласили за свеца.“

„О томе може одлучити само свети отац папа“, схватајући да му жупан упућује претњу, пошто умине смех присутних, са страхом у гласу одвратио је Мадалберт.

„Опрости, жупане, али мислим да би нам он најбоље послужио као жртва нашим боговима“, јавио се један од присутних мушкараца у просторији. „И овако одавно нису примили људску жртву. А и наши богови највише воле хришћане.“

Након ових речи остали у просторији су почели да урлају у знак одобравања. Мадалберт се уплашено осврнуо око себе.

„Траже да те жртвују својим боговима, преузвише-ни“, дрхтавим гласом му је саопштио његов преводилац.

Мадалберт се с неверицом загледао у бркату људе-скару која је изнела тај предлог, а онда, пошто је поново зачуо одобравајуће узвике осталих у просторији, обузео га је такав страх да се у трену сав презнојио. Уплашено се загледао у жупана Људислава као да тражи заштиту од њега.

„Тишина!“, присутне је умирио жупан, па погледао у Славомира. „Славомире, реци му да га могу заштити само ако ми да добар повод за то.“

„Након посете Стону требало је да одем у Преслав“, саслушавши Славомиров превод, тихо је изустео Мадалберт.

Жупан се намрштио, а онда је наредио стражарима да одведу заробљенике у кућу за робове. Мадалберт је покушао да се одупре, али су га двојица грмаља готово изнела из просторије.

„Чули сте, браћо“, пошто су стражари извели заробљенике, мрачно је изустео жупан. „Онај проклети Љутић снује да се удружи с Томиславом и Симеоном Бугарским против нас, а вероватно и против наше браће из Травуније и залеђа. Морамо им узвратити истом мером.“

„Мислиш да се ујединимо с браћом из Травуније и залеђа?“, запитао је један од присутних.

„А што да не?“, изустео је жупан. „Некада смо сви живели у истој држави док нас Ромеји нису распарчали. Можда је време да обновимо ту државу.“

„И признамо српског великог кнеза Петра Гојниковића за врховног господара?“, запитао је други велможа.

„А зар то није боље, но да на грбачи опет имамо захумског кнеза или Томислава?“, запитао је жупан. „Био сам дечак када је ромејски цар Василије због удаљености свог далматинског намесника у Задру нашу земљу припојио Захумљу. Отац садашњег захумског кнеза Михајла не само да нам је запленио све бродове већ нам је ударио и намет гори од ромејске царевине. Тих десет година глади биле су најгоре године откако смо се доселили на ове просторе.“

„Тако је!“, сложили су се присутни који су се сећали тог доба. „Многи од нас преживели су само захваљујући гусарењу, само што је гусарење тада било много теже но данас. Нисмо имали бродове, па смо их морали отимати или правити на брзину и потајице. А били смо стављени ван свих закона, те је власт немилице прогањала и нас и оне који су нам пружали уточиште.“

„А што се тиче Томислава...“, пошто је граја присутних пуна одобравања уминула, наставио је жупан. „Тај је још гори од свог деде Трпимира, који је ратовао с нашим дедовима за време нашег кнеза Домагоја, а много гори од свог оца Мунцимира, који је Домагојићима отео северозападну српску кнежевину и бродовље, осамдесет сагена и сто кондура. Тај би отео и нас. Мисли да све што је било Домагојево, мора бити његово. Не само да би нам наметнуо своју власт већ би нас начинио Хрватима и хришћанима. А из жеље да се додвори било Ромејима, било Латинима, одузео би нам бродовље и спречио нас да се бавимо оним што најбоље умемо.“

ПОГОВОР

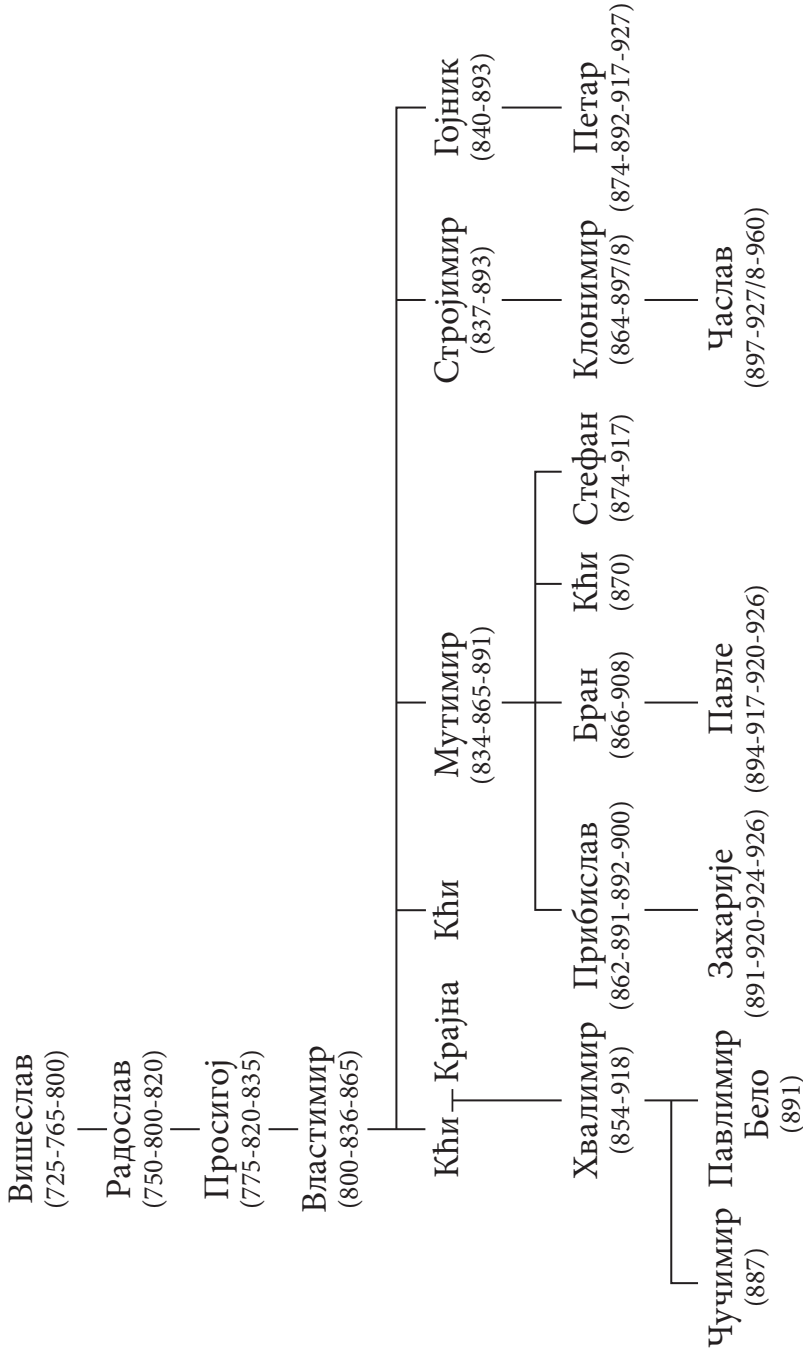
Ова прича, која је базирана на познатој историји из десетог века и допуњена легендама из летописа Попа Дукљанина, као и претпоставкама самог аутора, говори о древним временима с изворишта српске историје која су због касније веома значајне појаве Немањића неправедно заборављена и гурнута у историјску таму. Покушај да се извуку на светлост изискивао је многе претпоставке и слободне допуне, па се извињавам сенима предака што сам због целовитости и занимљивости радње сама надоградила призоре из њиховог интимног живота.

С обзиром на то да сам цео живот провела у Београду, причу сам испричала на екавском наречју. Пошто сви моји јунаци Срби, сем неколико јунака из моравског подручја, говоре јекавским наречјем, у првобитној верзији користила сам јекавицу у дијалозима, али због њеног недоследног спровођења и упадљиве разлике између говора писца и јунака, издавач ме је

саветовао да цео текст пребацим на екавско наречје. Стога се поново извињавам сенима предака и њиховим данашњим потомцима који говоре јекавским наречјем што сам због стилске уједначености извршила ову промену.

Биљана Гојковић

ПОРОДИЧНО СТАБЛО ВИШЕСЛАВИЋА

Биљана Гојковић
ВЕЛИКИ КНЕЗ

За издавача
Дејан Папић

Уредник
Срђан Крстић

Лектура и коректура
Јелка Јовановић, Саша Новаковић, Драгослав Баста

Слој и њелом
Саша Димитријевић

Тираж
2500

Дизајн корица
Невена Мишковић

Београд, 2019.

Штампа и њовез
Марго-арт, Београд

Издавач
Лагуна, Београд
Ресавска 33
Клуб читалаца: 011/3341-711
www.laguna.rs
info@laguna.rs

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.31-31

ГОЈКОВИЋ, Биљана, 1975-

Велики кнез / Биљана Гојковић. - Београд : Лагуна, 2019
(Београд : Марго-арт). - 226 стр., [12] стр. с географ. картама
; 21 cm

Тираж 2.500.

ISBN 978-86-521-3260-7

COBISS.SR-ID 275958540